

האם מותר להכנס לכנסיה? פרסום ראשון של תשובת הגאון ר' אליעזר ברקוביץ בנידון מלך שפירא

לכאורה, התשובה לשאלת כותרת המאמר פשוטה היא כביעתא בכותחא. הלא אפילו אם ע"ז בשיתוף מותר לגוים, הרי היא אסורה, ובגדר עבודה זרה גמורה, ליהודים. ואכן בגלל זה יהודים רבים בתולדות עמנו נהרגו על קדוש ה' כדי להמלט מאיסור שיתוף כבודת הנצרות, וכדין ע"ז שהיא ביהרג ועל יעבור. חיפשתי ולא מצאתי בספרי הפוסקים שיורו היתר להכנס לבית עובדי עבודה זרה בשיתוף (כנסיה) כדי ליהנות מהאומנות המיוחדת והתמונות הנמצאות בתוך כותליה, ויש מגדולי ההוראה שאסרו כניסה למקומות אלו אפילו בשעת הדחק. אכן במקרה האחרון יש מקילים כאשר, לדוגמה, לטובת הכלל צריך הרב להיות שם לאירוע מסויים, בתור מייצג ליהודים אשר במדינה וכדומה. אציין לדוגמה הופעת הרב הראשי של אנגליה בטכסים שונים בכנסיות, דבר שנעשה בהסכמת בית דינו, ואפשר להכליל בזה גם הופעת רב מכובד ומפורסם בכנסיה ביום ההכתרה של נשיא אובמה, דבר שגרם לשערוריה בקרב רבני ארצות הברית ולביקורת חריפה וגם להשמצת שם הרב הנ"ל בקרב חוגים מסויימים.¹

בין גדולי הפוסקים שהעמיקו חקור בשאלת הכניסה לכנסיה אציין לשו"ת אגרות משה, יורה דעה חלק ג סי' קכט אות ו, ציץ אליעזר חלק יד סי' צא, יביע אומר חלק ב, יו"ד סי' יא, ויחיה דעת חלק ד סי' מה. בהתחשב עם יחס ההלכה אל הנצרות בכלל, ושמרנותם של הפוסקים הנ"ל בפרט, בטח לא תהיה הפתעה לקורא לשמוע, שמסקנת דיוניהם וביירויהם היא לחומרא, ותצא דינא לאיסור.² אלא שברצוני להעיר, עד כמה שיד ידיעתי מגעת, לכמה עובדות

1. בלי להכנס לזכוכה ההלכתי, כי יש גדולים וטובים ממני שכבר הביעו את דעותיהם, ברור כשמש בצהרים שהבקורת עליו מטעם ארגון רבנים אחד צריכה היתה להיות בצינעא, ולא בעתונים המפורסמים בכל העולם וד"ל. (כמובן, מלים אלו מוסבים כלפי אלה שלא קבלו את טענת הרב הנ"ל שהיה צורך גדול שרוב שומר תורה ומצוות יהיה נוכח בטכס לכבוד הנשיא החדש.)

2. יש להעיר לדברי הגר"ד הלוי בספרו עשה לך רב, חלק ד סימן נג, שמותר להכנס לכנסיה אם היא אינה משמשת היום מקום פולחן והיא רק מקום ביקור לתיירים ומטיילים הרוצים ליהנות ממבנה הכנסיה. ומה יענה הרב על דבר ההסתכלות וההתעניינות בהתמונות

בלתי ידועות כ"כ, מהם רואים שהיו אלו שלא הלכו בתלם בנידון זה. נרדה נא ונראה.

(א) לפני הקמת מדינת ארה"ב, כשמלכות בריטניה משלה על יבשת אמריקה, הגיע לפה שד"ר מחברון, הרב רפאל חיים קריגל, והדבר ידוע שהוא היה נוכח בזמן התפילה בכנסיה.³ (ב) הגאון רבי יוסף משאש, בשו"ת מים חיים חלק ב, יו"ד סי' קח, מעיד על עצמו שנכנס לכנסיה כדי ללמוד על טיב הנצרות. וז"ל: "עמדתי על ענין הנוצרים בעבודתם והפצרתי ביהודי אחד מכיר כומר אחד גדול אדוק מאד בדתו, להציגני לפניו לשאול את פיו על רזא דנא, וכן היה נתועדנו שלושתנו בבית תפלתם." אחרי שחקר בדבר בא למסקנה שאין לה לנצרות עם הע"ז ולא כלום. אולם דא עקא, שהוטעה ע"י הכומר, או לא הבין מה שאמר לו. לדוגמא, כשהגרי"י משאש שאל מדוע קורין לישו בן אלהים, השיב הכומר: "פירוש אלהים הוא מלאך כמו בני-האלהים האמור באיוב, שפירושו מלאכים, ולא כמו שאנו מעליבים אותם ואומרים עליהם שהם מאמינים בשתוף אב בן ורוח, ומפרשים אלהים על המקום ב"ה חלילה, רק הם מאמינים באל אחד מיוחד בתכלית האחדות." (מריה דאברהם! אם הבין הגרי"י משאש אל נכון את דבריו של כומר זה, הרי לא זו בלבד שהטעה את הגאון במילתא דעבידא לאגלויי אלא שהוא בעצמו כפר באחד מעיקרי הדת שלו!)

מצאתי עוד מקרים של יהודים שנכנסו לכנסיות (כוונתי לאלו שעשו את זה בבחירתם החפשית, וידוע שהרבה פעמים היו היהודים אנוסים והוכרחו להכנס לכנסיות ולהיות שם כדי לשמוע את דרשות הכומר וכיו"ב). (ג) עמנואל הרומי (במחברת כא) כותב: "ויהי היום נכנסנו להיכל הגדול אשר לנוצרים. וסביב להיכל היו קברות המלכים האדירים והסגנים ההחורים, כתוב על כל אחד מהם מליצות צחות וקניות ערבות. . . יכנעו בעבורם הלבבות השומעות ושימו עיני הלב דמעות והגאוות נכנעות והברכים מתנפלות וכורעות."⁴ (ד) הר"א ממודינא כתב על עצמו: "בימים האלה אנכי הולך פעמים רבות אל חברת מלומדים אל דרשותיהם."⁵ המלומדים הם כומרים ואין ספק שנשאו את דרשותיהם בכנסיות. למי שרוצה למצוא סמוכין בהלכה, בגדר "מעשה רב", ברור שאי אפשר להביא ראיות מאנשים כאלו, כי לא ללמד על הכלל יצאו. הדבר פשוט לגבי עמנואל ואפילו לגבי הר"א ממודינא שהיה למדן גדול, מכל מקום אפשר לתארו כ"איש הפכפך", כלשונו של בעל שו"ת ציץ אליעזר, חלק יג סי' יב. אולם הגאון הראש"ל רבי יעקב מאיר אכן היה אחד מגדולי הדור ומצאתי שלכאורה הוא נכנס לכנסיה כשראה צורך. וכך כתב גד פרומקין:

הנמצאות במקומות אלו, בהן רואים את ה"קדושים" של דת הנוצרות? בנקודה זו לא דן הגר"ד בתשובתו. וראה לקמן בהערה 10.

3. ראה *Encyclopaedia Judaica*, vol. 5 col. 18.

4. מחברות עמנואל, בעריכת א. מ. הברמן (תל-אביב, תש"ו), עמ' 595.

5. כתבי הרב יהודה אריה ממודינה, בעריכת יהודה בלוי (בואפעסט, תרס"ו), עמ' 48.

באותו זמן, נתתי דעתי בתחום אחר לגמרי, והוא למצוא ביטוי חגיגי ברוח לאומית לרגש אשר עטף אותנו לרגל שחרור ירושלים מעול העותומני, כצעד ראשון לגאולה השלימה. סיר רונלד סטורס, כמושל ירושלים, הנהיג לחוג ברוב פאר שנה שנה את יום כניסת צבאות אלנבי לירושלים, בתשיעי לדצמבר. בבוקר היו מתפללים לכבוד היום הזה בכנסית סט. ג'ורג', ולאחר הצהריים היה מקבל אורחים בביתו. גם היהודים השתתפו בטכס ובין הבאים היה הרב יעקב מאיר בתלבושתו הרשמית ענוד אותות הכבוד שנתכבד בהם על ידי השולטן ומלכי יוון ואנגליה.⁶

יש עוד להעיר שהרב יוסף קרליבך הי"ד, שהיה צדיק ות"ח גדול שנהרג על קידוש השם בשנות הזעם, לא רק נכנס לכנסיה, אלא הביא לשם את צעירי הצאן להראות להם את יופי המקום. וז"ל של השופט חיים כהן, שהיה אחד מתלמידיו:

He spent a full day with the boys in the Cathedral at Cologne, expertly explaining every detail of the statues, the glass windows, the ornaments, and the intricacies of the Catholic faith and ritual; but I was not allowed to participate, being a Cohen who may not be under the same roof with a corpse or with tombs, lest he become impure; and although, according to the letter of the Law, it is only the Jewish dead the contact with whom renders impure, and not the non-Jewish dead, still Carlebach held that the least possibility that among the dead buried in the cathedral may have been a person of Jewish origin (even though ultimately converted to Christianity), sufficed to make the place taboo to me.⁷

לאחר הקדמה קצרה זו, הנני בזה לפרסם תשובה מפרי עטו של הגאון ר' אליעזר ברקוביץ. כפי שיראה המעיין, יש להגרא"א ברקוביץ דרך משלו בגישתו לסוגיא זו ובניתוח הענינים, ועל כן מקיל הוא יותר משאר הפוסקים. אפילו את"ל שאי אפשר לקבל את מסקנתו למעשה, או משום שנימוקיו אינם עומדים בפני שבט הביקורת, או משום שרוב פוסקי זמננו נחלקו עליו, ברור שכדאי לעיין ולפלפל בדבריו. זכות גדולה נתגלגלה על ידי לפרסם מדבריו בהלכה של גאון זה, שמסיבות ידועות הוכרח להשקיע את רוב כוחו ומרצו במחשבת היהדות, ובגלל זה רבים אינם מודעים לגדולתו בש"ס ובפוסקים. רק דבר אחד אעיר: כשהרב אליהו יונג בקש מהגאון ר"י וויינברג למצוא פתרון לבעית העגונה, השיב לו שבגלל

6. דרך שופט בירושלים (תל-אביב תשי"ד), עמ' 294 (אולי כוונתו שהגר"י מאיר רק בא לביתו של מושל ירושלים). ידוע שהגר"י מאיר לבש אות כבוד שקבל מהמלכות שהיתה בצורת שתי וערב (ויש תמונה מפורסמת בה רואים אותו עם מדליה זו). כבר דנו כמה פוסקים בענין מדליות אלו. עיין בשו"ת יין הטוב, חלק א י"ד סי' יב, ובשו"ת יחיה דעת, חלק ג י' סה. וכדאי להעיר שבמדליות אלו כל הצדדים שבצורה שוים הם, ובזה אינם בדיוק כמו השתי וערב שלובשים הנוצרים האדוקים.

Haim H. Cohn, "Joseph Carlebach," *Leo Baeck Institute Year Book* 5 (1960), 66. 7

זקנותו אין לו הכוחות הדרושות לעבודה חשובה זו, והציע את תלמידו הגדול, הגרא"ב, כמי שמוכשר לעבודה זו. כשהגרא"ב הוציא את ספרו "תנאי בנשואין ובגט", כתב לו רבו הסכמה נפלאה. הגאון ר"י ויינברג ידע את כחו הגדול של הגרא"ב בהלכה, וידע שכל דבר חמור שבא לפניו שקל בדעתו בשכ"ל הקודש.⁸ ואם זו היתה דעתו של רבינו כלפי תלמידו הגדול, אנו מה נענה אבתריה. ודי בזה להאיר את עיניו של הדור החדש שמכיר את "פרופסור" ברקוביץ, גדול הפילוסופים, אך אינו יודע על גדלותו בהלכה של "הגאון" ר' אליעזר ברקוביץ.⁹

ב"ה אייר תשמ"ה

שאלה: בתי ספר שדה של "החברה להגנת הטבע" מארגנים סיורים מודרכים למקומות שונים בארץ, לשם הכרת הארץ ולימוד עברה. האם מדרך שומר מצוות ימנע מלהכנס למנזרים וכנסיות נוצריים, המצויים במסלול הטיול, למרות שהמקומות בעלי אופי היסטורי בתולדות ארץ ישראל?

תשובה:

1. יסודי האיסור השייכים לשאלת הכניסה לבתי אלילים הם מדרבנן.

א. בירושלמי (מס' ע"ז פ"ג הל' ו, ר' ג' גם התוספתא לע"ז פ"ז הל' ב) מובא המאמר: "גמר מבית המנוגע. מה בית המנוגע משיכניס ראשו ורובו, אף ע"ז משיכניס ראשו ורובו." מכאן שהדבר נלמד מפסוק בתורה לכאורה נראה כאילו הטומאה מדאורייתא היא. אמנם מהשקלא וטריא שם בסוגיא מוכח שהפסוק הוא רק אסמכתא. ר' למשל יפה עיניים שם במקומו. וכן כתב הרמב"ם (הלכות שאר אבות הטומאות פ"ו הל' א) וז"ל "טומאת ע"ז מדברי סופרים ויש לה רמז מן התורה." אלא כדי לזכור שטומאה דרבנן זו שונה היא משאר דיני טומאה שהם ג"כ מדרבנן, בעוד שבשאר הדינים הטומאה עצמה מקורה מדאורייתא ובמקרים מיוחדים רבנן החמירו, לטומאה זו אין שום מקור מן התורה. בעצם מהותה היא מדרבנן (עיין גם שבת פב ע"א וחולין קכח ע"ב). אין ספק שהטעם לדין זה היא בכדי להרחיק את היהודי מע"ז.

ב. חוץ מענין הטומאה יש עוד טעם איסור כניסה לבתי אלילים. (ראה ע"ז מח ע"ב המשנה והגמרא שם). הדין מובא ב"ד סי' קמב ס"ט. "הטומאה" שבה דנים במשנה אינה מוזכרת שם שהרי דיני טומאה וטהרה אינם נוהגים בזמנינו שכולנו טמאי מתים אנו. האיסור הוא בגלל ההנאה שמקבלים מן הע"ז. בסוגיא שם במס' ע"ז הנידון הוא בצל האשירה. הדין שצל ע"ז אסור בהנאה

8. ואין בזה לומר שלא היו חילוקי דעות בין הרב והתלמיד. ראה מכתבו של הגר"י ויינברג שפרסמתי ב *Shapiro, "Rabbi Jehiel Weinberg on the Limits of Halakhic Development," Edah Journal 2:2 (2002).*

9. תודתי נתונה לרב ראובן זינגר שהמציא לידי את תשובת הגרא"ב, ולרב דב ברקוביץ, בנו של הגרא"ב, על נתינת רשות לפרסם אותה. בכמה מקומות הוספתי את מראי המקומות המדויקים כשהיו חסרים בכת"י.

גם בתוך בית האליל לומדים מהסוגיא במס' פסחים כו ע"א, מפלוגתא של אביי ורבא, בדין "לא אפשר ומכוין" אביי מביא ראייה לשיטתו מרב יוחנן בן זכאי שהיה יושב ושונה בכל היום כולו בצילו של ההיכל וזה היה מקרה של "לא אפשר ומכוין". ולזה השיב רבא: "שאני היכל דלתוכו עשוי". והנאת צלו שלא כדרך הנאתו היה. ומזה מוכח שאם אפשר לדון באיסור הנאה של צל ההיכל, בתוכו ההנאה בודאי אסורה. וכן בית אלילים שג"כ לתוכו עשוי. אמנם הדבר לא ברור לגמרי. התוס' במס' ע"ז מח ע"ב ד"ה לא ישב בצילה, וכן בפסחים שם, מסבירים: "ולא דמי לצילו של היכל (כלומר צל של אשירה שהוא אסור) דהתם היכל לתוכו עשוי, אבל אשירה עשויה לצל. א"נ חומרא דעכו"ם שאני". מהתירוץ השני משמע שהתוספות בעצמם לא היו מרוצים מתירוץ הראשון. האם באמת סביר הוא לומר אשירה – שעצם מהותה מוקדש לפולחן – לצל עשויה? ואם לא – אז הנאת צלה לא פחות שלא כדרך הנאתה היא מהנאת צילו של ההיכל. ואם זה כך, על אחת כמה וכמה בבית אלילים. איך יעלה על הדעת שהבנינים המפוארים שמקימים לכבוד הע"ז תוכם לצל עשוי? נמצא[נו] למדים שלפי תירוץ הראשון של התוספות רק באשירה יש אפשרות לחשוש להנאת הצל, אבל בודאי לא בבתי אלילים. אמנם לפי התירוץ השני שצל האשירה אסור בהנאה, לא משום שהאשירה לצל עשויה, אלא משום חומרא דעכו"ם, אז כמובן אין הבדל בין צל אשירה וצל בית האלילים. הנאת זה וזו אסורה משום חומרא דעכו"ם. על יסוד הבדל בתוצאות משני התירוצים שבתוספות, הדרישה, י"ד סי' קמב ס"ק ב, מפרש את דברי "הרמזים" המצוטטים שם בב"י "שיש אוסרין ויש מתירין". אלא שהדיון שם בדין הצל שבחוק, והראב"ד שהוא מקור הדין בשו"ע שם בענין "בתי אלילים" ג"כ דן רק בצל שבחוק. אבל מדבריו כמו שהם מובאים בב"י (ונמצאים גם בנמ"י בע"ז מח ע"ב) ומהסגנון שבו נכנסו לשו"ע מוכח שלפי דעתו בית אלילים לתוכם עשויים והיינו גם להנאת צל. ובזה אנו דנים. האם באמת אפשר לומר שההגנה נגד זריחת השמש היא אחת מדרכי הפולחן האלילי? לכאורה יש לנו ראייה שהתירוץ השני הוא העיקר. בשאלת איסור הנאה שבצל דן גם הירושלמי (ר' ע"ז פ"ג הל' יא). מובא שם: "תמן אמרי בשם רב חסדא צילה (של אשירה) אסור, צל צילה מותר. . . מפני מה צילה אסור משום שהוא בהנאה". ועל זה מקשים שם: "הרי ההיכל הרי הוא אסור בהנאה ורבן יוחנן בן זכאי יושב ושונה בצילו של היכל". ועל זה בא התירוץ: "הוי לית טעמא, דלא משום שהוא אסור בהנאה". מפרש ה"פני משה": "כלומר דאין זה הטעם, אלא שטעמא משום חומרא דע"ז הוא וכו'". נמצא אפוא שלפי התירוץ הראשון של התוספות אנו מוכרחים לומר שהבבלי והירושלמי חולקים זה על זה. שלפי הבבלי צילה של אשירה אסור בהנאה ולפי הירושלמי הוא מותר. אבל לפי התירוץ השני אין מחלוקת. גם לפי הבבלי צל האשירה אינו אסור משום שהנאה כזו נכללת באיסור הנאה של ע"ז. הוא אסור רק משום חומרא דע"ז. אין להקשות שאם כן למה לו לרבא להשיב לקושיית אביי "שאני היכל שלתוכו עשוי", ולמה לא אמר כמו שהדברים נמצאים בירושלמי, שהנאת הצל אינה אסורה. הרי רבא

בפסחים משיב לקושיית אביי נגד שיטתו. ובאמת היה יכול להשיב כמו שהדברים נמצאים בירושלמי. אלא שתשובתו שההיכל לתוכו עשוי יותר יסודי וכולל כל מיני הנאות שאפשר ליהנות מההיכל מחוצה לו ואינה מוגבלת לטיב של אותה ההנאה המיוחדת של הצל. אבל אין ללמוד מתירוצו שההיכל משום שהוא לתוכו עשוי. תוכו עשוי גם לצל. וכן הוא הדבר – להבדיל – בבתי אלילים. גם הם לתוכם עשויים, אבל אין הם עשויים לצל. זה שהבנין גם מגן מפני חום השמש אין בזה אפי' שמץ של עבודת אלילים.

באמת סבירה היא שיטת הירושלמי: כל הנאות האסורות – בין אם הן דרך הנאתן או לא – מהע"ז עצמה הן באות. אבל לא כן הנאת הצל. הבנין מכסה נגד השמש, וזה גורם לצל. הנאת הצל היא לכאורה דבר שאין בה ממש. היא הנאה נגטיבית שמעצמה קימת כשאין שמש. בית האליל רק גורם לזה. אין זה רק בעלמא של הנאה שאין בה ממש מע"ז. מכאן שלפי תירוצם השני של התוספות אין מחלוקת בין הבבלי והירושלמי. נכון הוא לקבל אותו ע"פ האמת. ומוכח אפוא שאיסור בית אלילים אינו מטעם הנאת הצל, אלא מחמת חומרא דע"ז. (ר' הגהות הגר"א במקומו שם שמוחק את המלה "צל" שבשו"ע סי' קמב ס"ו, וקורא במקום "צל בית אלילים", "בית אלילים תוכו נגד פתחו תוך ארבע אמות אסור" וכו').

ג. האם יש לאסור מחמת הנאה המראה שמקבלים כאשר מסתכלים בתמונות ופיסולים ושאר מיני מעשי אמנות שבבית אליל, שהיא באה מע"ז עצמה? נכון שהכלל הוא "קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה". אמנם רבא בפ' כל שעה (כו ע"א) מדייק: "מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא". האם נאמר שבהנאת המראה בבית אליל יש איסור לכתחילה? אבל נראה למה באמת אין מעילה כאשר נהנים מן המראה שמגיע לאדם מן הקודש? את זה הסביר רב פפא שם ואמר: "קול ומראה אין בהן משום מעילה, לפי שאין בהן ממש". וא"כ למה באמת מעילה הוא דליכא, איסורא איכא? לכאורה מדברי רב פפא משמע שאפילו איסור אין בדבר. הגם שיש מה לפלפל בשאלה זו, נקצר את המלים ונאמר שעל יסוד השקלא וטריא משמע שטעם האיסור שמעלה עשו בקדשים כמו שמובא שם לפני זה שמעלה עשו בקדשי קדשים. לפי זה אין ללמוד מזה שום איסור מראה בית אלילים, שהרי בהנאת המראה אין ממש. וממעלה שעשו בקדשים אין לנו הרשות להסיק חומרא חדשה של חומר ע"ז שאין לה יסוד בשום מקום בש"ס.¹⁰

10. העיר ידידי הרב ראובן זינגר שדברי הגר"א ב"צ"ע כי מפורש בשו"ע י"ד סי' קמב ס' טו ש"אסור לשמוע כלי שיר של עבודת כוכבים או להסתכל בנוי עבודת כוכבים". קשה להניח שהיתה העלמ'ה מעינו הבדולח, לכן נ"ל שהגר"א ב"סמך על מש"כ הש"ך ב"י"ד שם ס"ק לג וז"ל: "פי' באלילים עצמם שנעבדו אסור להסתכל בהן לראות נויין אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מבוואר בתו' והרא"ש דמותר." (עיין בתוספות, שבת קמט ע"א, ד"ה ודיוקני, ורא"ש, שבת פרק כג ס' ב.) היות והתמונות והפסלים שנמצאים בכנסיות אינם נעבדים, אפשר לומר שלפי הש"ך אין איסור להסתכל בהם וליהנות מיפיהם. אולם צ"ע כי לכאורה העיקר הוא שנעשו

ד. גם האיסור "לא תחנם" שפירושו לא תתן להם חן (ר' ע"ז כ ע"א) לא מעניננו הוא. מדובר שם על נתינת חן לעובד כוכבים עצמו ולא לע"ז. אלה הם דברי הרמב"ם (הל' ע"ז פ"י הל' ד): "וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר לספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנ' ולא תחנם, לא יהיה להם חן בעיניך. מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים" ע"כ. כמובן שזה שייך דוקא בענין של יחסים אישיים של ידידות בין היהודי והעובד כוכבים, ולא בקרבה של כניסה לבית אליל.

2. ועכשיו נדון בשאלתך בענין ההדרכה למקומות הקדושים של הנצרות בא"י. האם בכלל מותר להכנס לאותם המקומות? האם יש חשש שיהודים יושפעו מהפאר והפיסול של הכנסיות במובן הדתי של נטיה לצד הנצרות? האם יש לשים לב בהחלטת הפסק שלמקומות האלה יש אופי היסטורי בתולדות א"י, והמבקרים באים לשם מתוך "סקרנות מדעית" בלבד? ראשית כל, ע"פ רוב הראשונים הנצרות אינה בכלל ע"ז. ר' למשל, דעתו של הר"ת (בכורות ב ע"ב, ד"ה שמה יתחייב לו שבועה) וז"ל התוספות: "עוד פירש ר"ת בזמן הזה כולן נשבעין בקדשים ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמזכירין עמהם שם שמים וכונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עכו"ם כי דעתם לשם עושה שמים וארץ". הם כן משתתפין ש"ש ודבר אחר אבל בנ"נ לא הוזהרו על זה. (ר' גם סנהדרין סג ע"ב). הר"ן סוף פ"א דמס' ע"ז מסכים עם זה. וכן הוא דעת הרא"ש שם במס' בכורות (וכן גם במס' סנהדרין שם). עיין גם בטור או"ח סי' קנו בסופו שמביא את דעת רש"י "שאין עכשיו עו"ג". כמובן כוונתו למדינות שבהן נמצאים הישובים היהודיים. וכן פוסק גם הרמ"א הלכה למעשה שם באו"ח. וא"כ האיסורים משום חומרא דע"ז שאותם ביררנו לעיל אינם קיימים בענין הכניסה למקומות הקדושים של הנצרות.

ואם לחוש להשפעה מהפאר וכו' של הכנסיות, אין ספק שעם ישראל כבר התגבר על יצר הרע של ע"ז לפני הרבה דורות. בפרט לגבי הנצרות שממנה סבלנו במשך מאות בשנים, ברור שרובא דרובא של העם אינו מרגיש אפילו שמץ של נטיה בכיוונה. המצב היה שונה לגמרי בימי הביניים. יהודים היו תחת לחץ מתמיד מצד הכנסייה להתנצר. ע"י ההתנצרות היה קל להם להמלט מהרדיפות וההרג. במצב כזה אפשר להבין שיהודים שבאותם הימים בקרו בכנסיות היו – ואפילו בלא יודעין – פתוחים לפיתוי תמידי, וכן היה חשש שיושפעו מכל הפאר והעושר של הכנסייה. שונה המצב היום ביסודו. המיעוטא דמיעוטא של יהודים שהיום מוצאים איזה שהוא טעם בנצרות, כמו למשל החוג הצר של "יהודים למען ישו" בארה"ב, אינם מושפעים כלל מהפאר והפיסול שבכנסיות. דוקא הפאר והקשור בו בחיים המודרניים הוא מעין גועל נפש בשבילם.¹¹ בעיותיהם נובעות

לנוי משא"כ בנדו"ד שנעשו לכבוד קדושי הע"ז.

11. הרב זינגר הנ"ל העיר בצדק שיש להבין את דבריו של הגרא"ב ע"פ מש"כ בספרו Faith, After the Holocaust (New York: Ktav, 1973) בו מתח בקורת חריפה על הנצרות.

ממצב התרבות הנחשלת של הזמן החדש. ולבסוף האינטרס באופי ההיסטורי של המקומות בשביל תולדות א"י מזכיר המשנה בפ' כל הצלמים (משנה ד) שר"ג נשאל איך הוא רחץ במרחץ של אפרודיטי הלא כתוב בתורתכם "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". תשובתו של רבן גמליאל היתה: "אני לא באתי בגבולה, היא באתה בגבולי." ושנית: "אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי לנו, אלא אומר נעשה אפרודיטי נוי למרחץ."

על אחת כמה וכמה שאין לנו להמנע ממחקר בתולדות א"י משום שהנוצרים באו בגבולנו.

מכל הטעמים הנ"ל נדמה לי שאין שום חשש איסור לבקר במקומות הקדושים של הנוצרים מתוך התענינות היסטורית, או אומנותית או מדעית, ומכ"ש בא"י.

וה' ישמרני משגיאות.

ל"ז לעצמאות עם ישראל בארצו

אליעזר ברקוביץ